

Тема. Українське національно-державне відродження (1917-1920рр.)

План.

1. Україна після лютневої буржуазно-демократичної революції.
Утворення Центральної Ради та її діяльність.
2. Українська держава часів гетьмана П. Скоропадського
3. I-II-III Універсали Центральної Ради
4. Директорія, її внутрішня та зовнішня політика, С.Петлюра.
5. Бій під Крутами

Література

1. В.Світлична «Історія України» К., 2002р.
2. С.В.Кульчицький, М.В.Коваль «Історія України» К.,1998, 10 кл.
3. С.В.Кульчицький, М.В.Коваль «Історія України» К.,2000, 11 кл..
4. С.В.Кульчицький, О.І.Ганжа «Хрестоматія з історії України» К.,”Освіта”, 1998р.
5. О.М.Іващенко, Ю.Н.Поліщук «Історія України» (в опорних таблицях) К., Генеза, 1999р.

1. 19 квітня 1917 року в Києві відкрився Український Національний Конгрес, який став тріумфом ідей української державності. Конгрес у своїй резолюції вимагав автономії України в складі федеративній, демократичній республіці Росії. Він санкціонував Центральну Раду як крайову Раду і обрав 150 представників до Центральної Ради, обрав Грушевського головою Центральної Ради.Центральна Рада своїм першим Універсалом 23 червня 1917 року проголосила Автономну Українську Державу.Другому Універсалі 26 липня 1917 року.Сталін вважав Українську Центральну Раду і Генеральний Секретаріат єдиним легальним урядом України. Реалізуючи “Право націй на самовизначення” Українська Центральна Рада, не зважаючи на декрети Совнаркома, проголосила Третім Універсалом 20 листопада 1917 року самостійність Української Народної Республіки.

Найкраще відображає відносини між Центральною Радою і Радянською Росією в цей час, Ультиматум Рад Народних Комісарів Українській Центральній Раді 5 грудня 1917 року і відповідь на нього УНР.

Засідання Малої Ради, на якому обговорювалося питання незалежності і затвердження IV Універсалу, відбулося 9(22) січня 1918 року. Підводячи підсумки діяльності Української Центральної Ради як першого революційного українського парламенту в XX ст., що привів до відродження нової держави в 1917-1918 рр. шляхом проголошення державної незалежності української нації

2. 26 квітня 1918 року на Хліборобському конгресі було обрано гетьманом України Павла Скоропадського, Центральна Рада була розпущена і всі закони які вона прийняла були признані недійсними. Так стався “безкровний” переворот.

Першим отаманом – Головою Ради Міністрів був призначений М. Устинович, але він скласти уряд не зміг. Гетьман призначив нового голову Ради Міністрів – М. Василенка, але із ним не захотіли співпрацювати лідери лівих політичних партій. До армії і поліції ввійшло багато колишніх царських офіцерів. 14 листопада 1918 року українська опозиція утворила альтернативний уряд-Директорію на чолі з Винниченко й відкрито проголосила виступ проти Гетьмана.

Повстанський рух проти Гетьмана наростав і 17 листопада дивізія Січових Стрільців у Білій Церкві почала повстання. Сотні й тисячі селян під проводом отаманів стікалися до Білої Церкви. На бік Директорії стали переходити військові частини уряду і 14 грудня 1918 року Гетьман зрікся влади. Проіснувавши менше 8 місяців Гетьманщина не змогла належним чином розв’язати питання соціально-економічних реформ та національної незалежності. Надто велике проросійське оточення Скоропадського було внутрішньо стратегічною помилкою Гетьмана.

3. У травні 1917 р. відбулися переговори делегації ЦР із Тимчасовим урядом і Петроградською Радою щодо офіційного визнання автономії України у складі Росії. Тимчасовий уряд не визнав Центральну Раду як виразника волі українського народу і відмовив в українській автономії. Тоді 10 червня 1917 р. ЦР оприлюднила свій I Універсал, в якому проголошувалась автономія України, а Центральна Рада - найвищим органом держави. 15 червня було створено перший за кілька століть український уряд — Генеральний секретаріат — у складі восьми генеральних секретарів і генерального писаря.

Очолив його відомий письменник і громадський діяч В. Винниченко. Посаду секретаря з військових справ посів С. Петлюра, з земельних справ — Б. Мартос, із міжнаціональних — С.Єфремов. До компетенції останнього відомства входили й питання, пов'язані з захистом українських інтересів за межами держави. Тимчасовий уряд вимушений був піти на переговори з ЦР і визнати її вищою крайовою владою Тимчасового уряду в Україні.

3 липня 1917 р. було проголошено II Універсал Центральної Ради. В ньому йшлося про скликання Всеросійських Установчих Зборів, які мають закріпити автономію України, про невідокремлення від Росії, про поповнення складу Центральної Ради і Генерального секретаріату представниками національних меншин. Тобто цей Універсал можна розцінювати, з одного боку, як поступку Тимчасовому урядові, а з іншого — як подальше наполягання на автономії України. Водночас Центральна Рада прискорювала формування власних військових сил. У жовтні в Чигирині відбувся з'їзд, який обрав отаманом Вільного козацтва командира 1-го Українського корпусу генерала П. Скоропадського.

Дальше погіршення соціально-економічного і військово-політичного становища в Росії призвело до жовтневого перевороту, здійсненого більшовиками на чолі з В. Ульяновим-Леніним. Тимчасовий уряд був повалений, лютнева революція зазнала поразки. Владу захопили більшовики.

У Києві розпочалася боротьба між штабом Київського військового округу та більшовицькими силами. Центральна Рада зайняла нейтральну позицію. 27 жовтня 1917 р. було прийнято Звернення Генерального секретаріату «До всіх громадян України», а

7 листопада проголошено III Універсал. Так виникла Українська Народна Республіка (УНР), яка не визнавала більшовицької влади. Силою обставин Україна фактично відрізалась від Росії, і Центральній Раді залишалося тільки відповідним актом зафіксувати це. Це й зробив III Універсал. У ньому, зокрема, наголошувалося на тому, що, «не відділяючись від Російської республіки й зберігаючи єдність її, ми твердо станемо на нашій землі, щоб уся Російська республіка стала федерацією рівних і вільних народів». Право власності на землю поміщицьких та інших нетрудових господарств скасовувалось, і земля оголошувалася власністю всього трудового народу. Для робітників установлювався восьмигодинний робочий день. Передбачалося скликання Українських Установчих Зборів.

У перший місяць після жовтня Центральна Рада користувалася в Україні найбільшим впливом. Надалі, однак, ситуація ставала складнішою. Посилювалася більшовицька агітація. Проголошена урядом програма політичних та соціально-економічних перетворень здійснювалася повільно й непослідовно. Соціальна база влади швидко звужувалась. Усе це створювало ґрунт для приходу до влади більшовиків, вплив яких з огляду на зазначене

зростав. Поряд із цим посилювалися суперечності між більшовицькими й антибільшовицькими силами в Україні. Назрівав гострий конфлікт, який тільки чекав свого приводу, а їх знайшлося принаймні два.

По-перше, в Києві перебували деякі більшовицькі військові частини та більшовицькі організації. Спочатку вони були більш-менш лояльні до української влади, але згодом стали активно агітувати проти неї. Відтак уряд приймає рішення про роззброєння цих частин і вислання їх за межі України. Другим приводом для боротьби з радянською Росією послуговалося ставлення українського уряду до антибільшовицьки налаштованих донських козаків. Для повернення з фронтів додому вони мали найкоротший шлях — через Україну. Українська влада зайняла нейтральну позицію. Тоді більшовики поставили ультиматум українському урядові, вимагаючи визнання ним радянської влади й недопущення на територію України згаданих військових частин. У відповідь на це Генеральний секретаріат приймає рішення про припинення постачання хліба до Росії та про організацію власної грошової системи. Отож намір УНР боротися за відстоювання національних інтересів призвів до війни з радянською Росією.

Ще раз наголосимо: проблема для України полягала в тому, що внаслідок дальшого погіршення соціально-економічного становища і антиукраїнської агітації більшовиків уряд УНР втрачав свій вплив на маси. В той же час вплив більшовиків невпинно зростав. На I Всеукраїнському з'їзді Рад у грудні 1917 р. було проголошено створення Української Радянської Республіки. В основному це віддзеркалювало інтереси русифікованої частини насамперед робітничого класу. Українське село загалом залишалося нейтральним, вичікуючи, яка влада візьме гору.

Таким чином, на кінець 1917 р. в Україні склалася своєрідна ситуація: на частину її території поширювалася влада ЦР, на іншу частину — радянсько-більшовицька влада, нав'язана Росією. В такій обстановці, в січні 1918 р., було скликано чергову сесію Центральної Ради, на розгляд якої виносилися питання про землю і про самостійність Української держави. Есери, які після кризи уряду отримали в ньому більшість, прагнучи зберегти вплив на селянство, провели закон про соціалізацію землі. Що ж до самостійності України, то її проголошення диктувалося самим ходом подій: Україна перебувала у стані війни з радянською Росією. IV Універсал, оприлюднений 22 січня 1918 р., зафіксував, що «віднині Українська Народна Республіка стає самостійною, від нікого не залежною, вільною, суверенною державою українського народу». Урядові УНР доручалося почати мирні переговори. Земля до початку весняних робіт мала бути передана селянам. Рефреном IV Універсалу була ідея незалежності та самостійності України.

4. 13 листопада 1918р. на засіданні Національного Союзу було сформовано Директорію у складі:

- В.Винниченка (голова); С.Петлюри; Ф.Швеця; А.Макаренка; П.Андрієвського.

Директорія стала керівним політичним органом повстання.

14 листопада 1918р. у відповідь на гетьманську грамоту Директорія оголосила початок повстання проти гетьманського режиму.

15 листопада Директорія виїхала до Білої Церкви у розташування січових стрільців. Їхній командир Є.Коновалець підтримав повстання.

Отаман Болбачан захопив владу в Харкові. На Чернігівщині проти гетьмана виступила Сірожупанна дивізія (сформована з військовополонених, що потрапили в полон до Австро-Угорщини в першій світовій війні).

Німецьке командування з Директорією підписало договір про нейтралітет.

18 листопада біля Мотовилівки в першому ж бою війська Директорії розбили гетьманців і через кілька днів підійшли до Києва.

14 грудня 1918р. гетьман зрікся влади. Директорія увійшла в Київ і проголосила відновлення УНР.

Після того як 19 грудня 1918р. на Софіївському майдані відбулися військовий парад і урочиста молебень з нагоди перемоги, функції Директорії, як органу, що керував повстанням, вичерпались.

М.Грушевський, В.Голубович наполягли на негайному відновленні законодавства ЦР. Але В.Винниченко, С.Петлюра не бажали віддавати владу.

Директорія урядувала на більшій частині України близько півтора місяця:

- хоч поміщицькі маєтки підлягали експропріації, строки й порядок поділу землі не визначалися;
- придушувались робітничі страйки, заборонялись профспілки та робітничі політичні організації;
- страхітливих масштабів набули єврейські погроми.

2 лютого 1919р. через 1,5 місяця після приходу до влади, Директорія під тиском більшовицьких військ, покинула Київ, перебравшись до Вінниці, а згодом – на територію ЗУНР, до Тернополя. У червні 1919р. підконтрольна Директорії територія становила смугу

завширшки 10-20км – між поляками і більшовиками.

В середині липня 1919р. Українська Галицька армія (УГА – 4,5 тис. війська) об'єдналась з петлюрівцями (всього 80 тис.) і змушена була вступити в бій з денікінцями. В листопаді керівництво УГА перейшло на службу до Денікіна, який зайняв Правобережжя, але під натиском більшовицьких військ швидко відступив до Криму. На початку 1920р. радянську владу в Україні було відновлено втретє і остаточно.

В жовтні 1920р. уряд УНР переїхав до Австрії. **18 березня 1921р.** між Польщею, Радянською Росією і Радянською Україною був підписаний Ризький мир.

5. 5 грудня 1917 року більшовицький російський уряд Леніна-Троцького оголосив війну УНР. Бойові дії розпочалися в середині грудня 1917 року, а з проголошенням Четвертим універсалом незалежності України Центральною Радою УНР, 22 січня 1918 року країна опинилася у фактичному стані війни з більшовицькою Росією. 12 грудня 1917 року Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові проголосив Україну радянською республікою і вже в половині грудня надходила військова й інша допомога більшовицьким силам в Україні. Наприкінці грудня 1917 року радянську владу вже було встановлено у Харківській, Катеринославській та Полтавській губерніях. На черзі був Київ. Загальне командування операцією захоплення столиці здійснював Михайло Муравйов.

Загрозою для УНР, до речі, була велика кількість більшовицьких прихильників у країні, навіть у Києві. Вирішальним для долі бою під Крутами і реально загрозливим для уряду УНР було і більшовицьке повстання на заводі Арсенал, яке успішно придушено. За таких умов єдиною надією і опорою Центральної Ради залишилась патріотично налаштована студентська молодь Києва, яку і було залучено на захист столиці України. У Четвертому Універсалі уряд УНР закликав до боротьби з більшовицькими військами — а вже 5 січня 1918 року на зборах студентів молодших курсів Київського університету св. Володимира і Українського народного університету було ухвалено створення студентського куреня Січових Стрільців. Незабаром з'явилося у київських газетах звернення до українського студентства.

Переважна більшість студентів була без жодної військової підготовки, дві швидко сформовані сотні мали недостатньо боєприпасів та були погано озброєні: мали лише 16 кулеметів та саморобний бронепоезд у вигляді артилерійської гармати на залізничній платформі. На додаток, уже під час самого бою, приєдналося ще й 80 добровольців з підрозділів місцевого Вільного козацтва. Бій, що відбувся 16 (29) січня 1918 року на залізничній станції Крути.

Коли близько 17 години зібралися усі українські підрозділи, з'ясувалося, що не вистачає однієї чоти студентів, що стояла найближче до станції: у сум'ятті бою в полон потрапив розвідувальний звід (близько 30 осіб). Відступаючи у сутінках, студенти втратили орієнтир та вийшли прямо на станцію Крути, вже зайняту червоногвардійцями. Червоний командир Єгор Попов, розлючений значними втратами з більшовицького боку (близько 300 осіб), наказав ліквідувати полонених. За свідченнями очевидців, з 27-ми студентів спочатку знущалися, а потім розстріляли.^[9] Учень 7-го класу Григорій Піпський зі Старосамбірщини перед розстрілом перший почав співати «Ще не вмерла Україна», і решта студентів підтримали спів.

Після розстрілу місцевим жителям деякий час забороняли ховати тіла померлих/